

ПРЕВОДНА ЕКВИВАЛЕНТНОСТ НА ТЕРМИНИТЕ „ГРУЗ – ТОВАР” И „ТОВАР – СТОКА” В РУСКАТА И БЪЛГАРСКАТА СПЕДИЦИОННА ТЕРМИНОЛОГИЯ

Нина Димитрова
ndimitrova@vtu.bg

Висше транспортно училище „Тодор Каблешков“
ул. „Гео Милев“, 158, гр. София
БЪЛГАРИЯ

Ключови думи: термин, спедиционна терминология, преводна еквивалентност, специализиран речник

Резюме: Настоящото изследване е част от по-мощен труд по създаването на тесноотраслов Руско-български речник на спедиционните термини, в композицията на който е предвиден и Българско-руски индекс.

Руските термини **груз** и **товар**, както и българските **товар** и **стока**, се разполагат в сърцевината на терминологична система на спедицията, но резултатите от изследването на употребата им в специализирани руски и български източници показват известно несъответствие.

С цел да бъде определено значението на термините в руския и българския език са сравнени дефинициите им и преводните им съответствия в някои отрасли речници при превод на всеки от двата езика. Установено е, че при изходен език – руски, и целеви език – български, двойката термини **груз** – **товар** се намира в отношения на частична (непълна) еквивалентност, а двойката термини **товар** – **стока** са пълни преводни еквиваленти. При изходен език – български, и целеви език – руски, двойката термини **товар** – **груз** се намира в отношения на пълна преводна еквивалентност, а двойката термини **стока** – **товар** са частични преводни еквиваленти.

Причината за несъответствието в преводната еквивалентност на изследваните двойки термини следва да бъде потърсена в различната професионална картина на света в двата езика и различното осмисляне и диференциране от професионалните общности в двете страни на понятията в сферата на спедицията.

1. УВОД

Настоящото изследване е част от по-мощен труд по създаването на тесноотраслов Руско-български речник на спедиционните термини. В композицията на речника е предвиден Българско-руски индекс, който би позволил намирането не само на руско-българските, но и на българско-руските преводни еквиваленти.

Като част от процеса по инвентаризация на терминологичните единици, обслужващи тази сфера на дейност в руския и българския език, с помощта на софтуер

за автоматична обработка на текстови корпуси AntConc (Version 3.5.7, Anthony, 2018, Developed by Laurence Anthony) бяха получени емпирични данни, благодарение на които бяха идентифицирани лексикалните единици, които изграждат ядрото на специализираната лексика по спедиция в двата езика.

За целите на изследването на руската спедиционна терминология е използван учебникът «Транспортно-экспедиционное обслуживание» с автори Н. Ю. Залукаева, А. А. Гусков, Н. В. Пеншин – Тамбов, 2017, 100 стр. Корпусът на изследването възлиза на 11385 единици, които представляват самостоятелни (пълнозначни) думи [1].

Корпусът на изследването на българската терминология, ексцерпиран от учебника „Международен транспорт и спедиция” с автор Христина Николова, Университетско издателство „Стопанство”, 2011, 268 стр., се състои от 48 978 единици – пълнозначни думи [2].

Термините *груз* и *товар* в руската терминология, както и *товар* и *стока* в българската терминология, се разполагат в самата сърцевина на терминологична система на спедицията, а руският термин *груз* и, съответно, българският – *товар*, представляват нейна доминанта – компонент, около който се консолидира ядрото ѝ и който се съдържа във вид на архисема, общ семантичен признак (‘груз, грузовой’ / ‘товар, товарен’), във всички спедиционни термини.

Все пак резултатите от изследването в двата езика демонстрират известни различия по показателя честотност на употреба на изследваните терминологични единици. В руската спедиционна терминология лексемата *груз* и нейните производни са на първо място (5,97% от корпуса), а лексемата *товар* заема десето място (0,47% от корпуса). В честотния списък на българската терминологична лексика по спедиция лексемата *товар* и нейните производни се нареждат на второ място (1,8% от корпуса), а лексемата *стока* заедно с производните си е на четвърто място (0,88% от корпуса).

С други думи, налице е известно несъответствие в употребата на термините *груз* и *товар* в руския език и *товар* и *стока* – в българския език, причините за което са потърсени в настоящото изследване.

2. ЗНАЧЕНИЕ НА ИЗСЛЕДВАНИТЕ ТЕРМИНОЛОГИЧНИ ЕДИНИЦИ В РУСКАТА И БЪЛГАРСКАТА СПЕДИЦИОННА ТЕРМИНОЛОГИЯ

Липсата на тълковни тесноотраслови речници в сферата на спедицията – както на изходния език (руски език), така и на целевия език (български език) – до голяма степен затруднява съпоставката на терминологичните системи и установяването на преводната еквивалентност на терминологичните единици. За решаването на тази нелека задача ценна и полезна информация може да бъде извлечена от отраслови терминологични речници и източници в сферата на функционирането (учебна, научна литература, стандарти и други документи, обслужващи спедиторската дейност).

Терминът, както пише М. Попова, „... е знак от естествен или изкуствен език, който представлява сложен комплекс от съдържателни (същностни за специалното знание) и формални (езикови, или външни за специалното знание) характеристики ...” [3: 25, 36]. В общия случай терминът формално е дума, която назовава определен обект (денотат) и означава понятието за него (сигнификат). Отличителна негова характеристика е наличието на дефиниция, която представя най-съществените признаци от съдържанието му. В тази връзка, за да установим еквивалентността на термините *груз* – *товар* и *товар* – *стока* в двата езика, ще разгледаме отначало техните дефиниции:

груз – ‘любое имущество, включая живых животных, поддоны и контейнеры, предоставляемое экспедитору для организации перевозки в соответствии с договором

транспортной экспедиции'¹ (**товар** – ‘всяко имущество, включително живи животни, палети и контейнери, предоставено на спедитора за организиране на превоз в съответствие със спедиционния договор’).

товар – ‘1) любой продукт производственно-экономической деятельности в материально-вещественной форме; 2) объект купли-продажи, рыночных отношений между продавцами и покупателями’² (**стока** – ‘всеки продукт на производственно-икономическата дейност в материално-веществена форма; 2) обект на покупко-продажбата, на пазарните отношения между продавача и купувача’).

И така, в руската специализирана литература по спедиция терминът **груз** се определя като имущество, което е предмет на договора за спедиция (в т. ч. на договора за превоз – *бележката е наша*), а **товар** – като предмет на договора за покупко-продажба. Оттук следва, че двата термина означават един и същи обект, който обаче има различни знаци (названия) в две отделни терминологични системи – на спедицията (и, съответно, транспорта) и на търговията и се разглежда във всяка от тях от различна гледна точка, т. е. те представляват *синоними по денотат* [4].

Професионалните стандарти за спедиторските и логистичните услуги в България се определят от Националното сдружение на българските спедитори, което през 1996 г. е изработило и въвел сред членовете си Общи спедиторски условия (ОСУ) и Общи складови условия (ОСКУ).

Съгласно Общите спедиторски условия, ‘**стока** или **товар** е предметът на услугите и свързаните с тях сделки, извършвани от **спедитора** по настоящите ОСУ, който включва също и всяка опаковка, контейнер или съоръжение за предпазване на товара при неговия транспорт, манипулиране и съхранение’.³

Съответно:

спедитор е ‘търговецът, който по занятие извършва за общо ползване услугите и свързаните с тях сделки по превоз, съхранение, манипулиране и документарно оформяне на **стоки/товари** и др. – предмет на настоящите Общи спедиторски условия (ОСУ)’;

манипулиране са ‘физическите операции, организирани и/или извършвани от спедитора с **товара/стоката**, включително: разтоварване, натоварване, подреждане, пренареждане, разкрепване и укрепване, опаковане и преопаковане, сортиране, преброяване, претегляне, маркиране, етикетирание и други’.

От приведените дефиниции следва, че в българската терминология по спедиция термините **товар** и **стока** се приемат за варианти, които са *абсолютни синоними* или *еквиваленти* – с различни знаци (названия), но с един и същи денотат и един и същи сигнификат, които означават едно и също неразчленено понятие.

На какво се дължи това несъответствие в руската и българската специализирана лексика по спедиция? В. М. Лейчик пише, че един и същ отрязък от действителността може да се описва (обяснява) едновременно от няколко теории, които представляват еквивалентни описания на определената предметна област, и в този смисъл терминологичната система е отражение не просто на определена понятийна система, а на понятийната система на определена теория [5: 98–101].

¹ Национальный стандарт РФ ГОСТ Р 52297-2004. Услуги транспортно-экспедиторские. Термины и определения, Москва, ИПК Издательство стандартов, 2005, последно посещение 12.07.2022, URL: https://www.opengost.ru/iso/03_gosty_iso/03080_gost_iso/0308030_gost_iso/2096-gost-r-52297-2004-uslugi-transportno-ekspeditorskie.-terminy-i-opredeleniya.html.

² Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – 2-е изд., испр. М.: ИНФРА-М, 479 с., 1999.

³ Национално сдружение на българските спедитори, Общи спедиторски условия, стр. 3/24, 2018, последно посещение 12.07.2022, https://nsbs.bg/uploads/content/%D0%9E%D0%A1%D0%A3_BG_2018.doc

3. ПРЕВОДНА ЕКВИВАЛЕНТНОСТ НА ИЗСЛЕДВАНИТЕ ТЕРМИНОЛОГИЧНИ ЕДИНИЦИ В РУСКАТА И БЪЛГАРСКАТА СПЕДИЦИОННА ТЕРМИНОЛОГИЯ

По мнението на повечето специалисти, термините се отнасят към езиковите единици, които не би трябвало да затрудняват особено много преводача поради високата степен на преводна еквивалентност в изходния език (ИЕ) и целевия език (ЦЕ) предвид тяхната предполагаема еднозначност, липсата на конотации и синоними и относителната им контекстуална независимост [6: 273 – 274]. Всеки, който се сблъсква с превод на терминологична лексика обаче, трудно би се съгласил с това твърдение, тъй като изброените признаци са присъщи на термините като цяло и на отделно взетия термин само в идеалния случай.

Друг фактор, който оказва влияние върху преводната еквивалентност на термините, е степента на систематизираност и разработеност на самата терминология. Така например, терминологиите на някои нови предметни области, които се намират на етап на активно развитие, създават сериозни затруднения при подбора или създаването на преводни еквиваленти за някои терминологични единици, предимно неологизми. Терминологията на транспорта – една от най-старите човешки дейности, е претърпяла обаче значително развитие и усъвършенстване във всички европейски езици, в т. ч. в руския и българския език, поради което за целите на настоящото изследване ще използваме само понятията *пълна преводна еквивалентност* на терминологичните единици – ‘единица от ИЕ има точно преводно съответствие в ЦЕ, което не зависи от контекста’, и *частична (непълна) преводна еквивалентност* – ‘единица от ИЕ има повече от едно преводни съответствия в ЦЕ в зависимост от контекста’.

При определяне на преводните съответствия на изследваните терминологични единици ще изхождаме от постановката на В.Н. Комисаров, че за всяка двойка езици, разглеждани като изходен език и целеви език, съществува определен набор от съответствия. Единици от единия език, които имат за преводни съответствия определени единици от другия език, не винаги ще бъдат, на свой ред, съответствия на последните, ако даденият език се използва като целеви език, т.е. преводът се извършва в обратна посока. Иначе казано, преводните съответствия не са напълно «реверсивни» и в рамките на частните теории на превода специално се изучават отношенията на езиковите единици при превод на всеки от двата езика [7: 135–136].

Терминографска справка в няколко двуезични отраслови речника показва следните преводни съответствия:

1. В *Руско-български бизнес речник*, Гочо Гочев, Сийка Гочева, Наука и изкуство, 2009

- **ИЕ (РЕ) → ЦЕ (БЕ)**

груз – 1) тежест; 2) товар, стока; стоки

товар – стока, стоки

2. В *Българско-руски/Руско-български бизнес речник*, Стефка Георгиева, София, „Хейзъл”, 2004

- **ИЕ (РЕ) → ЦЕ (БЕ)**

груз м – товар, стока, тежест; добавка

товар – м стока

- **ИЕ (БЕ) → ЦЕ (РЕ)**

товар – м груз

стока – ж (вж. *товар*) товар; груз

3. В *Руско-български и българско-руски икономически речник* / Под ред. к. ик. н. Ф. Алев и к. ик. н. В. В. Виноградов, Москва, Руски език, 1990

- **ИЕ (РЕ) → ЦЕ (БЕ)**

груз м – 1) товар, стока 2) тежест, товар;

товар м – стока (вж. сщ. *товары*)

- ИЕ (БЕ) → ЦЕ (РЕ)

товар м – 1. груз 2. нагрузка

стока ж 1. товар (см. тж *стоки*) 2. имущество; добро

Следователно, ако при прав превод се абстрахираме от вариантите, дадени в трите изброени по-горе речника, които не касаят спедицията, респ. транспорта, като предметни области (*тежест, добавка*), достигаме до следните преводни съответствия на термина (терминокомпонента) *груз*:

- ИЕ (РЕ) → ЦЕ (БЕ)

груз – товар, стока

Като пример ще приведем някои съставни термини с компонент *груз*: Руско-български и българско-руски икономически речник: *генеральный груз* – генерален *товар*, *однородный груз* – еднороден *товар*, *палубный груз* – палубен *товар* и др.; Руско-български бизнес речник: *невостребованный груз* – непотърсен *товар*, *опасный груз* – опасен *товар*, *скоропортящийся груз* – бързоразвалящ се *товар*, *штучный груз* – единичен *товар*, *предметен товар*, *экспортный груз* – експортен *товар* и др. В Българско-руски/Руско-български бизнес речник откриваме *стока/стоки* като преводно съответствие на компонента *груз* в последните два съставни термина: *штучный груз* – *стока* на парче, *экспортный груз* – експортни *стоки* и др.

Последното дава основание да се заключи, че при съставянето на Руско-български речник на спедиционните термини за всеки отделен руски термин, съдържащ компонента *груз*, следва да бъде направена проверка в българските източници в сферата на функционирането. Ако бъде установено, че в конкретния контекст двата термина са абсолютни синоними в денотативен и сигнификативен аспект, то в преводния речник следва те да бъдат дадени като еквивалентни преводни варианти в една и съща речникова статия. Напр., *экспортный груз* – експортен *товар*/експортна *стока*.

Преводните еквиваленти на руския термин (компонент) *товар* в трите цитирани по-горе отраслови речника не се различават.

- ИЕ (РЕ) → ЦЕ (БЕ)

товар – стока, стоки

Например, Руско-български бизнес речник: *весовой товар* – тегловна, теглова *стока*, *затаренный товар* – опакована *стока*, *товары в пути* – *стоки* на път и др.; Българско-руски/Руско-български бизнес речник: *бракованный товар* – бракувана *стока*, *незапроданный товар* – недоговорена *стока* и др.; Руско-български и българско-руски икономически речник: *некачественный товар* – некачествена *стока*, *товар, не подлежащий длительному хранению* – малотрайна *стока* и др.

При обратен превод, като изключим вариантите, които са релевантни за други предметни области (*нагрузка, имущество, добро*), за българската терминологична единица (компонент) *товар* откриваме само едно преводно съответствие в РЕ – *груз*.

- ИЕ (БЕ) → ЦЕ (РЕ)

товар – груз

Например, Българско-руски/Руско-български бизнес речник: *безамбалажен товар* – бестарный *груз*, *изпратен товар* – отправленный *груз*, *негабаритен товар* – негабаритный *груз* и др.; Руско-български и българско-руски икономически речник: *генерален товар* – генеральный *груз*, *наливен товар* – наливной *груз*, *насыпный товар* – насыпной *груз* и др.

За терминологичната единица (компонент) **стока/стоки** в Руско-български и българско-руски икономически речник е дадено само едно съответствие – **товар/товари**. Например, контрабандна **стока** – контрабандный **товар**, **стоки** на отговорно пазене – **товари** на ответственном хранении, **стоки** с двойно предназначение – **товари** двойного назначения и др.

В Българско-руски/Руско-български бизнес речник за терминологичната единица (компонент) **стока** са дадени две преводни съответствия – **товар**; **груз**, което с оглед на казаното по-горе за обема на понятието и за значението на този термин в българската спедиционна терминология изглежда напълно обосновано.

Оттук следва, че в някои случаи български съставни термини, съдържащи компонента **стока/стоки**, ще имат в РЕ само едно преводно съответствие – **товар/товари**. Например, *забранени за износ стоки* – **товари**, *запрещенные к вывозу*. В зависимост от контекста обаче термин, съдържащ компонента **стока** в БЕ, може да има две преводни съответствия в РЕ, което предполага наличието на две препратки в Българско-руския индекс на речника: *застрахована стока* – *застрахованный товар*, *застрахованный груз*. Не на последно място, при работата върху материала за Руско-българския речник на спедиционните термини бяха идентифицирани единични случаи, които поради своето естество (общоприети названия на международни конвенции) налагат за терминологичната единица (компонент) **стока** в БЕ само едно преводно съответствие в РЕ – **груз**. Например, *Митническа конвенция за международен превоз на стоки под покритието на карнет ТИР* – *Таможенная конвенция о международной перевозке грузов с применением книжки МДП (Конвенция МДП)*; *Конвенция относно договора за международен автомобилен превоз на стоки* – *Конвенция о договоре международной дорожной перевозки грузов* и др.

От казаното дотук достигаем до преводните съответствия на термина (компонента) **стока** в РЕ:

- **ИЕ (БЕ) → ЦЕ (РЕ)**

стока – товар; груз

В резултат на проведеното изследване може да се направят изводи за преводната еквивалентност на терминологичните единици **груз** – **товар** и **товар** – **стока** в руската и българската терминология по спедиция при прав и обратен превод.

При изходен език – руски език, и целеви език – български език, двойката термини **груз** – **товар** се намира в отношения на *частична (непълна) еквивалентност*. В българския език понятието '**товар/стока**' не е диференцирано и значението на руския термин може да бъде предадено с едното или другото преводно съответствие в зависимост от контекста, който във всеки конкретен случай следва да бъде извлечен от източници в сферата на функционирането. Двойката термини **товар** – **стока** са *пълни преводни еквиваленти*.

При изходен език – български език, и целеви език – руски език, термините от двойката **товар** – **груз** се намират в отношения на *пълна преводна еквивалентност*. Значението на българския термин **стока** най-често се предава на руски език с термина **товар**, но в зависимост от конкретния контекст, извлечен от източници в сферата на функционирането, преводно съответствие може да бъде и терминът **груз**, което означава, че двата термина са *частични преводни еквиваленти*.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изхождайки от позициите на антропоцентризма, един от най-актуалните в края на ХХ и началото на ХХІ в. подходи в лингвистиката и, в частност, в терминологията [8], причините за установеното несъответствие в преводната еквивалентност на

изследваните термини, вероятно, следва да бъдат потърсени в различieto на професионалната картина на света и познанието в двата езика.

В Руската Федерация има утвърден държавен стандарт за термини и определения в сферата на спедиторските услуги, в който на всяко понятие от тази предметна област е дадено определение, описващо обема и съдържанието му, и всяко специално понятие е назовано със стандартизиран термин. В теорията и практиката на спедиторската дейност в България обаче се е наложила друга диференциация на понятията, в т. ч. различно осмисляне на спедицията като част от цялостния процес на покупко-продажбата на стоки, включително доставката им от продавача до купувача посредством услуги и сделки, извършвани от спедитора.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Димитрова Н., Изследование производности и частотности терминов транспортного экспедирования, Научно списание «Проблемы когнитивного и функционального описания русского и болгарского языков», т. 13, Шумен, УИ „Епископ Константин Преславски“, 2019, С. 83–100, <http://prb.shu.bg/pdf/problemi-13.pdf>, ISSN 2603-3143 (print), ISSN 2603-3151 (online).
- [2] Н. Димитрова. Честотност и производност на българската специализирана лексика от областта на международния транспорт и спедицията, Електронно научно списание МЕХАНИКА ТРАНСПОРТ КОМУНИКАЦИИ, том 19, бр. 3/2021 г. С. IV-8–IV-13. ISSN 2367-6620 (online).
- [3] Попова, М. Теория на терминологията / М. Попова. – Велико Търново: ИК «Знак'94», 2012. ISBN 978-954-8305-25-9, 687 стр.
- [4] Авербух К. Я. Манифест современной терминологии// Материалы международной научно-практической конференции „Коммуникация: теория и практика в различных социальных контекстах „Коммуникация-2002” (“Communication Across Differences”), Ч.1, Пятигорск: Изд-во ПГЛУ, 2002, С. 192–194.
- [5] Лейчик, В.М. Терминоведение: Предмет, методы, структура / В.М. Лейчик. – 4-е изд., Москва, Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009, 256 стр. ISBN 978-5-397-00486-2.
- [6] Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе / Под ред. Вл. РОССЕЛЬСА, Москва, Международные отношения, 1980, 352 стр.
- [7] Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз., Москва, Высш. шк., 1990, ISBN 5-06-001057-0, 253 стр.
- [8] Николова Дияна, Современные аспекты терминологического исследования. Русистика 2018: материалы международного научного симпозиума „Экология языка и современная коммуникация“, 26–29 апреля 2018 г. / Отв. ред. Е. Стоянова. Шумен: изд-во „Химера“, 2018, ISBN 978-619-7218-43-5, С. 86–89.

TRANSLATION EQUIVALENCE OF THE TERMS "ГРУЗ – ТОВАР" AND "ТОВАР – СТОКА" IN RUSSIAN AND BULGARIAN FREIGHT FORWARDING TERMINOLOGY

Nina Dimitrova

*Todor Kableshkov University of Transport
Sofia 1574, 158 Geo Milev Str.,
THE REPUBLIC OF BULGARIA*

***Key words:** term, freight forwarding terminology, translation equivalence, specialized dictionary*

***Abstract:** The present study is a part of our larger work on the creation of a specialized Russian-Bulgarian dictionary of freight forwarding terms with Bulgarian index in its construction.*

The Russian terms "груз" and "товар" as well as Bulgarian terms "товар" and "стока" are placed in the core of the freight forwarding terminological system, but the results of conducted research indicate some differences in their usage in Russian and Bulgarian specialize sources.

In order to determine the meaning of the terms in the Russian and Bulgarian languages, their definitions and their translation correspondences have been compared when translating into each of the two languages. It was concluded that when translating from source language Russian to target language Bulgarian the pair of terms "груз – товар" is in a relationship of partial (incomplete) equivalence, and the pair of terms "товар – стока" are full translation equivalents. When translating from source language Bulgarian to target language Russian the pair of terms "товар – груз" is in full translation equivalence relations, and the pair of terms "стока – товар" are partial translation equivalents.

The reason for the discrepancy in the translation equivalence of the studied pairs of terms should be sought in the different professional picture of the world in the two languages and the different understanding and differentiation by the professional communities in both countries of the concepts in the field of freight forwarding.